

УДК 303.6(4)+316.72

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2025.6.9>

АНТИКОРУПЦІЙНА СВІДОМІСТЬ МОЛОДІ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Правоторова О. М. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету
ORCID: 0000-0002-7458-1595

Скребовська С. В. – асистент кафедри права, фахівець з антикорупційної діяльності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0002-0793-7731

Стаття присвячена актуальній в сучасному українському суспільстві проблематиці формування антикорупційної свідомості молоді в країнах Європи, а саме аналізу досвіду та перспектив впровадження різних антикорупційних ініціатив.

Орієнтація України на побудову правової держави та впровадження загальноєвропейських цінностей актуалізують дослідження, присвячені запобіганню та протидії корупції в різних сферах діяльності держави. Корупція в сучасних умовах стала чинником, який становить реальну загрозу національній безпеці і конституційному ладу України, особливо в умовах повномасштабної війни, що триває.

Звичайно, корупція, як явище вкрай негативно впливає практично на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, соціальну і правову сфери, управління, громадську свідомість, міжнародні відносини тощо.

Корупція, безперечно, може бути визнана однією з найгостріших соціальних та правових проблем сучасності, що призводить до знецінення та розчарування в суспільних відносинах тощо. Звісно, розв'язання цієї проблеми потребує комплексного та системного підходу в різних сферах життя.

Дана стаття є спробою проведення дослідження із дотриманням принципів науковості на засадах міждисциплінарності має удосконалити існуючі в науці уявлення щодо досвіду європейських країн до формування антикорупційної свідомості молоді.

Формування антикорупційної свідомості серед молодого покоління, без перебільшення, є важливим завданням держав для створення здорового, прозорого суспільства, в якому корупції немає місця. Це завдання потребує комплексного підходу, включаючи культуру, освіту, виховання, а також вплив на суспільні цінності.

Ключові слова: корупція, молодь, антикорупційні ініціативи, боротьба з корупцією, причини корупції, антикорупційні проекти, молодіжні антикорупційні групи, контроль, медіа, громадянське суспільство, правовий аналіз, законодавчі ініціативи, забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Pravotorova O. M., Skrebovska S. V. Anti-corruption awareness of youth in European countries: experience and prospects for implementation

The article is devoted to a topical issue in contemporary Ukrainian society – the formation of anti-corruption awareness among young people in European countries, in particular the analysis of experience and prospects for the implementation of various anti-corruption initiatives.

Ukraine's orientation towards building a rule-of-law state and implementing common European values actualizes research focused on the prevention and counteraction of corruption in various spheres of state activity. Under modern conditions, corruption has become a factor that poses a real threat to Ukraine's national security and constitutional order, especially in the context of the ongoing full-scale war.

Undoubtedly, corruption as a phenomenon has an extremely negative impact on almost all aspects of public life, including the economy, politics, social and legal spheres, governance, public consciousness, and international relations. Corruption can rightfully be considered one of the most acute social and legal problems of modernity, as it leads to the devaluation of social relations, loss of trust, and public disillusionment.

Addressing this problem requires a comprehensive and systematic approach across various spheres of social life. This article represents an attempt to conduct research in compliance with the principles of scientific rigor and interdisciplinarity and aims to improve existing scholarly understanding of the experience of European countries in shaping anti-corruption awareness among young people.

The formation of anti-corruption awareness among the younger generation is, without exaggeration, an important task for states seeking to create a healthy and transparent society in which there is no place for corruption. This task requires a comprehensive approach, including culture, education, upbringing, as well as influence on social values.

Key words: *corruption, youth, anti-corruption initiatives, fight against corruption, causes of corruption, anti-corruption projects, youth anti-corruption groups, control, media, civil society, legal analysis, legislative initiatives, ensuring human and civil rights and freedoms.*

Постановка проблеми. Корупція є одним із найбільш резонансних соціальних явищ, що існує не одно тисячоліття. Так як, в силу психологічних, соціальних, економічних, політичних, юридичних та і інших причин значна частина фізичних осіб, які наділені владними повноваженнями в усі часи та у будь-якій державі намагались протиправно використовувати свою владу для власного збагачення.

Наголошуємо, інтеграція України у світове співтовариство в контексті реального забезпечення прав та свобод людини і громадянина вимагає подальшого розвитку в цілому антикорупційної свідомості всіх громадян, і особливо молоді (молодого покоління), адже запобігання та протидії корупції не можливо досягнути без комплексного підходу до цієї надзвичайно важливої проблематики для людства в цілому.

Термін корупція походить від сполучення латинських слів *corrupti* – обов'язкова причетність декількох представників однієї із сторін до однієї справи, а *rupture* – порушувати, ламати, пошкоджувати, скасовувати.

Так утворився самостійний термін – *corrupture*, що означає участь в діяльності декількох осіб, мета яких полягає у «псуванні», «руйнуванні», «пошкодженні» нормального розвитку судового процесу або процесу керування справами суспільства. У римському праві, до якого ми звертаємося, як до взірця світового права, «*corrupture*» означало «розламувати, псувати, пошкоджувати, фальсифікувати свідчення, збездіяти незайману», але у той самий час і «підкупувати суддю (претора)».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика антикорупційної свідомості молоді в країнах Європи, а також дослідження досвіду та перспектив впровадження цих механізмів перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних науковців, як і в цілому проблематика боротьби з корупцією, що є надзвичайно актуальною. Наприклад, її досліджували такі науковці: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, М.Ю. Бездольний, В.В. Галуцько, В.Т. Гаращук, І.П. Голосніченко, С.М. Гусаров, С.М. Дерев'янок, Є.В. Додін, Д.Г. Заброна, Р.А. Калюжний, М.В. Коваль, С.Ф. Константінов, Г.М. Котович, А.Т. Комзюк, А.М. Куліш, В.А. Кучер, М.В. Лошицький, Т.О. Мацелик, Є.М. Моїсєєв, С.В. Невмержицький, Д.Й. Никифорчук, Г.П. Пожидаєв, В.І. Олефір, Ю.І. Римаренко, С.С. Рогульський, Т.В. Сараскіна, А.В. Сердюк, В.Д. Сущенко, В.К. Шкарупа та ін. Наголошуємо на тому, що це далеко не повний перелік вчених, що досліджували поняття корупції та проблематику ґрунтовної боротьби з нею, чи більш загальні чи суміжні виклики формування антикорупційної свідомості молоді, але хоча б основних вчених ми зазначили.

Метою статті є аналіз досвіду європейських країн до формування антикорупційної свідомості молоді. Формування антикорупційної свідомості серед

молодого покоління є важливим завданням держав для створення здорового, прозорого суспільства, в якому корупції немає місця. Це завдання потребує комплексного підходу, включаючи культуру, освіту, виховання, а також вплив на суспільні цінності.

Виклад основного матеріалу. Зараз ми здійснимо невеличкий «історичний екскурс» щодо дослідження поняття корупції, звичайно, всіх авторів, філософів, правників, що досліджували це поняття ми не зможемо проаналізувати в нашій статті, так як обсяг нам цього зробити не дозволить, але торкнемося хоча б деяких основних.

Корупція супроводжує людство з найдавніших часів. Покарання за хабарництво (підкуп) передбачалося законами Хамурапі (чотири тисячі років тому), устанавлювалося єгипетськими фараонами [1, с. 126].

Проблематика боротьби з корупцією цікавила людство з давніх-давен змінювалися методи і підходи, ускладнювалася і ускладнюється відповідальність за неї, але корупція повністю не подолана. Звичайно, в кожній країні це проблема має більшу чи меншу міру, скажімо так, але факт в тому, що ця проблематика корупції залишається все одно.

Значний вплив на розуміння філософсько-осьової сутності феномену корупції мають праці Платона (427–347 рр. до н.е.). Зокрема він стверджував, що для забезпечення одностайності серед воїнів (охоронців) і філософів необхідно викоринити серед них приватну власність, заборонити їм володіти золотом та сріблом, зробити всі їх сховища відкритими та загальнодоступними. Все, чим володіють воїни і філософи, вони мають володіти спільно. Наголосимо, що згідно з його традицією у праві є дві головні іпостасі – метафізична й емпірична. У першому випадку – це ідеальне “метаправо”, як можливість існування досконалого законодавства й оптимального правопорядку, у другому – живе право, що перебуває в природно-соціальній реальності і включає в себе як природне, так і позитивне право. Між ними існує причинний зв’язок, який не повинен рватися, щоб не нанести шкоди державам і народам [2, с. 242]. Платоном була запропонована структура державного механізму, де повинні бути три головні стани: 1) філософи-правителі, які мають мужність, що дозволяє їм успішно управляти державою; 2) воїни (охоронці), які мають сильну волю й мужність, що дозволяє їм успішно захищати державу; 3) ремісники з хліборобами та інші прості трудівники, які ведуть помірний спосіб життя і зайняті тим, щоб забезпечувати державу продуктами, необхідними для нормального існування [2, с. 240].

Ми бачимо, що навіть в Стародавньому Світі такі видатний філософ як Платон цікавився, хоча і досить своєрідно, з тодішнім баченням Світу, проблематикою боротьби з корупцією і її причинами.

Таким чином, позитивним у філософії Платона є те, що він обґрунтував необхідність забезпечення охоронців (посадових службових осіб) за рахунок громадських коштів, при одночасній недопустимості ними привласнювання для власного споживання майнових набутків держави [3, с. 21–23].

Корупція є однією з основних соціальних, економічних і політичних проблем сучасності. Незважаючи на кардинальні заходи, які здійснюються світовим співтовариством по запобіганню і протидії цьому соціальному злу, подолання корупції залишається надзвичайно актуальним, важливим та нагальним завданням органів державної влади, місцевого самоврядування та всього громадянського суспільства [4, с. 39].

Слід вказати, що у сучасному правовому полі існує плуралізм (множинність) підходів до формулювання поняття корупції, наприклад, на думку С.В. Невмержицького та Ф.П. Шульженка корупція за змістом це: незаконне одержання матеріальних або інших благ, пільг та переваг; одержання кредитів, позичок, матеріальної, грошової допомоги, придбання інших цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням при цьому переваг, не передбачених чинним законодавством, або стосовно яких особа не має права; зайняття безпосередньо, через посередників або підставних осіб підприємницькою діяльністю з використанням влади чи службових повноважень та пов'язаних з ними можливостей; сприяння з використанням службового становища фізичним чи юридичним особам у здійсненні ними підприємницької та іншої діяльності з метою незаконного одержання за це матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг; неправомірне втручання з використанням службового становища у діяльність інших державних органів чи посадових осіб з метою перешкодити правомірному виконанню ними своїх службових повноважень чи домогтися прийняття неправомірного рішення; використання інформації, одержаної у зв'язку з виконанням службових обов'язків, у корисливих чи інших особистих інтересах, вчинені з тих самих мотивів, необґрунтована відмова у наданні відповідної інформації або несвоєчасне надання інформації, або надання недостовірної чи неповної службової інформації; надання необґрунтованих переваг фізичним чи юридичним особам шляхом підготовки і прийняття нормативно-правових актів чи управлінських рішень; протегування з корисливих або інших особистих інтересів у призначенні на посаду у владні або політичні структури кандидата, який за діловими і професійними якостями не має переваг перед іншими кандидатами тощо [5, с. 16–17].

Деякі дослідники у розумінні сутності корупції виділяють такі підходи: науковий, філософський, ревізійністський, економічний, марксистський та практичний [6]. Звісно, таке розмежування підходів та їх різноманіття має підґрунтя, особливо коли мова йде про таке багатогранне явище як корупція.

Ось наприклад, у межах філософського підходу (Д. Саймон, Д. Ейтцен), який на нашу думку є найбільш вдалим із перерахованих вище, корупцію розглядають у сенсі “політичної девіації”, тобто поведінки, що відхиляється від загальноvizначених у політичній сфері норм та зумовленої мотивацією одержання особистої винагороди за суспільний кошт [7]. І такий підхід є досить слушним, на нашу думку.

Хоча, для нас є звичним уявлення про корупцію, як про негативне явище. Проте, деякі вчені, наприклад Н.С. Карпов дійшов до висновку не тільки про деструктивний, але й конструктивний вплив явища корупції на офіційну економіку в країні. Конструктивний вплив виявляється в умовах державних обмежень, коли корупція сприяє економічному розвитку і підвищенню ефективності [8, с. 8]. Звісно зараз це все є наслідком недосконалої засад громадянського суспільства в цілому та правової системи зокрема.

У творах вчених М.В. Буроменського, А.В. Сердюка, що досліджували дещо суміжну з нами проблематику, основними формами корупції в органах виконавчої влади є: по-перше, хабарництво; по-друге, “корупційний лобізм”; по-третє, посередництво; по-четверте, інші прояви, а саме: влаштування на роботу в підлеглі чи споріднені установи своїх родичів, близьких, знайомих; отримання комісійних від учасників конкурсів, інших процедур закупівель за державні кошти; одержання грошей та подарунків за прискорення вирішення питань; неофіційне спілкування з представниками організацій, що є підконтрольними або знаходяться в договірних відносинах з державною установою; передача частини отриманих неофіційних

винагород своїм безпосереднім керівникам; здійснення підприємницької діяльності через підставних осіб або родичів чи близьких; отримання прямо не передбачених законом пільг та привілеїв; отримання подарунків від клієнтів у дні святкових свят; неофіційне представництво інтересів “третьох осіб”) [9, с. 37–41].

Україна за останні десятиліття приєдналася до міжнародного антикорупційного руху, ратифікувавши низку міжнародно-правових документів і розробивши на їхній основі національне антикорупційне законодавство [10, с. 118].

Залучення молоді до антикорупційних процесів в країні є важливим елементом боротьби з корупцією в усьому світі, у тому числі і в Україні. Європейські країни створюють інструменти, що дозволяють молоді бути активними учасниками антикорупційного процесу через: освіту, шляхом проведення освітніх заходів, тренінгів, громадських обговорень та розвитку антикорупційних платформ; цифрові технології; волонтерські програми та інші можливості безпосередньо впливати на державну політику. Такі підходи стають важливими елементами в зміцненні демократії держави.

В Європі багато країн застосовують різноманітні підходи до виховання у молоді антикорупційної культури, зокрема впроваджують освітні ініціативи, спрямовані на підвищення свідомості щодо проблем корупції. У таких країнах, як Естонія та Латвія, в школах викладають спеціальні курси з етики, прав людини та антикорупції [11, с. 12].

В школах Швеції діє програма «Школа антикорупції», де учасники отримують необхідні знання та навички для розуміння та запобігання корупції. Також в країнах ЄС існують численні міжнародні організації, які займаються просвітницькою діяльністю щодо корупції. Наприклад, у Федеративній Республіці Німеччина молодь активно залучається до антикорупційних ініціатив через молодіжні громадські об'єднання та інтерактивні проекти [12, с. 151].

У деяких університетах та інститутах Європи існують освітні програми, до яких включено викладання антикорупційних навичок та методик [3, с. 13].

Світова антикорупційна організація «Transparency International» організовує різноманітні молодіжні форуми, конкурси, семінари. Ці заходи сприяють залученню молоді до активної громадської позиції та боротьби з корупцією. У ряді країн ЄС популярними стали цифрові інструменти для навчання боротьби з корупцією (онлайн-курси, ігри, симулятори тощо). У Швеції та Данії діє програма відкритих даних, що дозволяє молоді безпосередньо відслідковувати публічні фінанси та процеси державних закупівель. Такі програми сприяють формуванню у молодих людей критичного мислення щодо державних та приватних установ. Отже, європейський досвід показує, що важливо поєднувати освітні програми, ініціативи, технології, активну участь молоді в ухваленні рішень та ефективні механізми контролю для формування антикорупційної свідомості.

Серед важливих аспектів формування антикорупційної свідомості серед молоді, в Україні ми виділяємо наступні:

– Освітні програми та навчання. Включення в навчальні програми тем, що стосуються боротьби з корупцією, законодавства, прав людини та етики. Це можуть бути спеціалізовані курси або інтегровані уроки в предмети з правознавства, економіки, історії тощо. Залучення молоді до обговорення реальних випадків корупції в країні або за кордоном дозволяє їм краще усвідомити проблему. Інформаційна грамотність. Вчити молодь критично сприймати інформацію, розрізняти правду та маніпуляції, що допоможе розпізнавати спроби корупційних схем. Створювати платформи для поширення інформації, статей, відео та інтерв'ю

з антикорупційними експертами, активістами, щоб підвищити рівень обізнаності молоді.

– Активне залучення до створення законів та політик. Організація конкурсів та хакатонів для молоді, де вони можуть розробляти свої пропозиції щодо антикорупційних ініціатив. Співпраця з молодіжними парламентами та іншими громадськими організаціями, які займаються захистом прав громадян, що дозволяє молоді брати активну участь у процесах законодавчої діяльності. Проведення обговорень та дебатів на тему корупції та антикорупційного законодавства, що дозволяє висловлювати свої думки та шукати шляхи вирішення проблеми.

– Антикорупційні ініціативи. Створення молодіжних добровольчих ініціатив для контролю за виконанням антикорупційних законів, спостереження за процесами в органах влади, а також робота зі зверненням громадян. Створення молодіжних антикорупційних груп або асоціацій, які проводять дослідження, розробляють звіти та впливають на політику. – Підтримка молодих лідерів. Підтримка молодих людей, які готові виступати проти корупції, брати активну участь в антикорупційних рухах. Це можуть бути гранти або стипендії для молодих лідерів, які працюють над антикорупційними проектами.

– Інформація та технології. Впровадження доступу до інформаційних платформ для боротьби з корупцією, де молодь може анонімно подавати повідомлення про порушення або дізнаватися про корупційні схеми в різних сферах.

Висновки. Серед важливих аспектів формування антикорупційної свідомості серед молоді, в Україні ми виділяємо наступні: освітні програми та навчання; активне залучення до створення законів та політик; – антикорупційні ініціативи; інформація та технології. Всі ці напрями є надзвичайно важливими та актуальними у наш час, вважаємо доречним запровадити їх і в Україні.

Отже, підсумовуючи все вищенаведене, можна зазначити, що формування антикорупційної свідомості серед молоді – це процес, що вимагає часу та зусиль з боку всіх учасників суспільства: держави, освітніх установ, медіа та громадських організацій. Це важливий етап у побудові здорового та справедливого суспільства, де кожен громадянин буде сприяти розвитку антикорупційної свідомості та боротьбі з корупцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Адміністративне право України. Битяк Ю.П., Богуцький В.В., Гаращук В.М. та ін.; під ред. Ю.П. Битяка . Х. Право, 2001. С. 528.
2. Бачинін В. А. Філософія права . підручник. Бачинін В. А., Журавський В. С., Панов М. І. К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2003. С. 472.
3. Гридасов Ю.В. Адміністративно-правові засоби захисту права власності в Україні : дис. ... кандидата юридичних наук: 12.00.07 Ірпінь, 2009. 196 с.
4. Біленчук П.Д., Лихова С.Я. Новітня національна антикорупційна стратегія: особливості формування та реалізації. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали V Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. Акад. Внутр. Справ, 2020. Ч. 1. С. 38–40.
5. Корупція і національна безпека : навчальний посібник. С.В. Невмержицький, Ф.П. Шульженко. К. : Вид. центр КЛДУ, 2000. 194 с.
6. Бездольний М.Ю. Адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії корупції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” К., 2007. 18 с.

7. Сучасні підходи до розуміння корупції та хабарництва як кримінально-правових явищ. Студрада – коаліція юристів. <http://studrada.com.ua/content/11%D1%81%D1%83%D1>

8. Карпов Н.С. Боротьба з корупцією як умова протидії злочинності. Науково-практичний журнал. 2008. № 19. С. 6–13.

9. Корупція в Україні. М.В. Буроменський, О.В. Сердюк, В.В. Фесенко та ін.; за ред. М.В. Буроменського, А.В. Сердюка. Харків: Яшма, 2008. 224 с.

10. Ростовська К. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. Актуальні проблеми правознавства. 2017. Випуск 4 (12) С. 118–122.

11. Лимар А. Досвід розробки і запровадження антикорупційних освітніх програм в країнах ЄС Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: матеріали ХІХ наук.-практ. конф. 16 червня 2022 р., м. Дніпро / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпро: НТУ ДП, 2022. – С. 11–13.

12. Буга Г.С. Досвід зарубіжних країн в боротьбі із запобігання корупції. Актуальні питання юриспруденції. Правова позиція. 2023. №1 (38). С. 149–152. DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-1.29>

REFERENCES:

1. Bytiak, Yu. P., Bohutskyi, V. V., Harashchuk, V. M., et al. (2001). *Administrative Law of Ukraine*. Kharkiv: Pravo. 528 p.

2. Bachynin, V. A., Zhuravskiy, V. S., & Panov, M. I. (2003). *Philosophy of Law: Textbook*. Kyiv: In Yure Publishing House. 472 p.

3. Hrydasov, Yu. V. (2009). *Administrative and Legal Means of Protecting Property Rights in Ukraine* (PhD dissertation). Irpin. 196 p.

4. Bilenchuk, P. D., & Lykhova, S. Ya. (2020). The latest national anti-corruption strategy: Features of formation and implementation. In *Implementation of State Anti-Corruption Policy in the International Dimension: Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference* (Kyiv, December 9–10, 2020) (Vol. 1, pp. 38–40). Kyiv: National Academy of Internal Affairs.

5. Nevmerzhytskyi, S. V., & Shulzhenko, F. P. (2000). *Corruption and National Security: Study Guide*. Kyiv: KLDU Publishing Center. 194 p.

6. Bezdolnyi, M. Yu. (2007). *Administrative and Legal Foundations of the Activities of Internal Affairs Bodies in Combating Corruption* (Extended abstract of PhD dissertation). Kyiv. 18 p.

7. Student Council – Coalition of Lawyers. (n.d.). *Modern Approaches to Understanding Corruption and Bribery as Criminal Law Phenomena*. Retrieved from <http://studrada.com.ua>

8. Karpov, N. S. (2008). Combating corruption as a condition for counteracting crime. *Scientific and Practical Journal*, 19, 6–13.

9. Buromenskyi, M. V., Serdiuk, O. V., Fesenko, V. V., et al. (2008). *Corruption in Ukraine*. Kharkiv: Yashma. 224 p.

10. Rostovska, K. (2017). International experience in the formation and implementation of anti-corruption policy in foreign states. *Actual Problems of Law*, 4(12), 118–122.

11. Lymar, A. (2022). Experience in developing and implementing anti-corruption educational programs in EU countries. In *Actual Problems of European and Euro-Atlantic Integration of Ukraine: Proceedings of the 19th Scientific and Practical Conference* (Dnipro, June 16, 2022) (pp. 11–13). Dnipro: NTU Dnipro Polytechnic.

12. Buha, H. S. (2023). Experience of foreign countries in preventing and combating corruption. *Legal Position*, 1(38), 149–152. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-1.29>

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025